

НАУКОВИЙ ВІСНИК

ЧЕРНІВЕЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Випуск 715

Педагогіка
та
психологія

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ МОВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Актуальність проблеми дослідження. Аналіз сучасної практики вищої освіти показує існування протиріччя між вимогами суспільства до професійної підготовки, ступенем комунікативної та мовленнєвої компетентності вчителя, а також недоліками системи її формування в педагогічних навчальних закладах. Це виявляється у низькому рівні загальної культури, відсутності методичних знань і вмінь організації спілкування серед дітей. Логосфера випускників, які в подальшому будуть виховувати підростаюче покоління, бажає бути кращою і досконалішою, не говорячи вже про її смислову та лінгвістичну наповнюваність.

Питання про мову у вітчизняній педагогіці має давню і багату історію. Починаючи з часів Платона і Сократа, людство підкреслювало високу роль красномовства, гармонійності, стрункості, поетичності і благозвучності мови. Слово педагога розглядалося в контексті комунікативного компонента педагогічної діяльності такими відомими вітчизняними педагогами і психологами, як В.А.Кан-Калик, Н.В.Кузьмина, О.О.Леонтьєв, А.К.Маркова, А.В.Мудрик, І.І.Тимченко, Л.Ф.Спірін та ін.

Важко переоцінити і значення робіт, що закладають основи нового напрямку педагогічної думки – риторики (Л.Г.Антонова, Н.Б.Голуб, Н.А.Іпполітова, Т.О.Ладиженська, Г.М.Сагач та ін.). Проблему формування мовленнєвої культури мистецтвом слова порушувала у своєму дослідженні Н.Миропольська. Сучасне трактування культури мови як умілого володіння словом при дотриманні норм літературної мови й етики спілкування дозволяє розглядати її як невід'ємну частину загальнокультурної і професійної компетентності вчителя. Естетична завантаженість слова розглядалася в працях М.Бахтіна, В.Біблера, В.Гумбольта та ін.

Узагальнюючи всі дослідження, зазначимо, що більшість із них частково торкалися проблеми професійно-комунікативного мовлення майбутніх учителів-словесників. Але, як відомо, формувати мовну культуру починає саме вчитель початкової школи, який дає первинні уявлення про «красиву і правильну» мову, вчить розуміти художні тексти і є авторитетним джерелом мовних зразків для схильних до наслідування учнів. Однак проблема на сьогоднішній день залишається недостатньо вивченою.

Актуальність проблеми зумовила вибір теми дослідження. **Мета статті** – розкрити феномен «комунікативна логосфера вчителя» та особливості її формування у процесі підготовки майбутнього педагога.

Основний зміст статті. Термін «логос» вперше створений Гераклітом, в перекладі з грецької означає «слово» (речення,

висловлювання, мовлення) та «значення» (поняття, судження, основа). Цього феномена походить визначення поняття «логосфера». Слід зазначити, що вперше цю ідею розвинув Р.Барт у роботі «Війна мов» (1975), розкриваючи проблему зв'язку мови з володарюванням та приниженням людей в соціумі. Метод лінгвофілософського вивчення логосфери отримав назву методу виокремлення «ключових слів» культури та їх семантичного аналізу. Її основою є риторичний ідеал («образ красномовства»). Мовленнєва поведінка носіїв певної культури регулюється ментальним прикладом та взірцем чистоти мовлення, що існує в кожного з представників відповідної культури.

Як бачимо, у філософській науці розуміння терміна «логосфера» тісно пов'язане з мисленнєвою атмосферою певної соціальної групи, в яку потрапляє людина у процесі своєї життєдіяльності. Так, на ранньому етапі становлення та розвитку мислення дошкільника важливу роль відіграє словесна культура родини. В цей період дитина ніби «фотографує» ті словоформи, які сприймає в повсякденному житті. Надалі цю роль виконують вихователі дошкільних закладів та вчителі початкової школи.

Особливостями професійно-педагогічної мовленнєвої активності педагога є насамперед наявність здібностей до здійснення спілкування з дітьми, прагнення до набуття навичок та вмінь чітко, доречно висловлювати свої думки і, відповідно, формування комунікативної логосфери, що дасть можливість вільно контактувати з учнями, бути для них взірцем та професійно сприяти їхньому мовленнєвому розвитку.

Комунікативна логосфера вчителя формується під впливом багатьох чинників, серед яких переважають професійно-особистісні (якості, які утворюються внаслідок трансформації важливих фахових знань, вимог і вмінь в особливо значущі для вчителя та виявляються у більш ефективній діяльності, посилення мовленнєвого впливу на індивідуальність учня).

Молодший шкільний вік – це сенситивний період формування ціннісних орієнтирів людини, її комунікативно-мовленнєвого та естетичного розвою, виявлення здібностей і створення умов для нього. Успішність здійснення розвитку учня багато в чому залежить від рівня фахової підготовки педагогів. Тільки той учитель, який добре володіє мистецтвом слова, культурою мовлення зможе здійснити мовленнєве спрямування особистості, сформувати її творчі здібності.

Розглянемо, якою мірою забезпечується формування комунікативної логосфери під час підготовки вчителів початкової школи.

Аналіз навчальних планів та програм дає підстави стверджувати, що вивчення студентами таких навчальних дисциплін, як «Риторика», «Культура мовлення і техніка виразного читання» за своєю суттю має забезпечувати формування їх культури мовлення, але у змісті програм не передбачається усвідомлення комунікативної наповнюваності слова, його здатності забезпечувати розвиток особистісних морально-етичних

переживань, вироблення художньо-естетичних смаків. Навчальні предмети передбачають завдання, спрямовані саме на вироблення та удосконалення чистоти мовлення, його фізіологічних властивостей: милозвучності, темпу, висоти, сили голосу. Проте вони не забезпечують формування комунікативної логосфери майбутніх учителів, оскільки недостатньо враховується забезпечення відповідного рівня обізнаності майбутніх педагогічних працівників з комунікативними особливостями слова, зі специфікою використання художнього змісту у професійній педагогічній діяльності, з методикою використання рідної мови у процесі роботи з учнями для подальшого формування в них умінь і навичок культури та чистоти власного мовлення.

Висновки. Як бачимо, наукою вивчалися різні аспекти професійної і художньо-мовленнєвої підготовки майбутніх педагогів, фахівців початкової освіти. Проте запропоновані в них технології не можуть повноцінно розв'язати завдання формування культури слова майбутнього педагога початкової освіти в процесі професійної підготовки.

Отже, виникло протиріччя: з одного боку, назріла необхідність поглиблення мовленнєвої підготовки, формування комунікативної логосфери майбутніх учителів початкової школи як умови розвитку її в учнів, а з іншого боку – у теорії і практиці педагогічної освіти недостатньо розроблено проблему формування професійного мовлення педагогів.

На нашу думку, формування вмінь і навичок мистецтва слова сприятиме комунікативному, естетичному, мовленнєвому розвитку і вдосконаленню, збагатить професійну майстерність вмілого використання художнього слова у подальшій педагогічній діяльності, завдяки чому в учнів прив'ється любов до слова, до краси і чарівності рідної мови.

Список літератури

1. Миропольська Н. Естетична логосфера школи / Н.Миропольська // Мистецтво та освіта. – 1996. – №. 2. – С. 7-11.
2. Свинцов В. Логическая культура личности и общества / В.Свинцов // Общественные науки и современность. – 1993. – №. 4. – С. 114-124.
3. Лентин В.Н. Логосфера и образование / В.Н.Лентин // Вологдинские чтения. – 2002. – №. 23. – С. 48-52.
4. Тюрина М.Н. Личность–язык–культура: полистилизм и моностилизм / М.Н.Тюрина // Гуманитарные и социально-экономические науки. – 2008. – №. 4. – С. 50-58.